

Slovaščina

Jozef Pallay

Splošne informacije

Slovaščina je narodni jezik Slovakov, od nastanka Češkoslovaške (1918) tudi njihov uradni jezik. Od vstopa Slovaške v Evropsko unijo 1. maja 2004 je postal tudi eden izmed uradnih jezikov EU. Zaradi relativno središčnega položaja med slovanskimi narodi Slovaki že od časov romantike v 19. stoletju radi širijo mit o slovaščini kot „slovanskem esperantu“. Ta vtis temelji na dejstvu, da slovaščina vsebuje prvine vseh ostalih slovanskih jezikov in je v jezikovni praksi do določene stopnje razumljiva večini Slovanov.

Slovaščina je zahodnoslovanski jezik (poleg češčine, poljščine in obeh lužiških srbščin), ki ga skupaj s češčino uvrščamo v češko-slovaško podskupino zaradi dosledne premene praslavanskega *g* v [h] (glava > *hlava*, noga > *noha*). Pridevnik *slovenský* 'slovaški' ter poimenovanji za pripadnike tega naroda *Slovák* 'Slovak', *Slovenka* 'Slovakinja' so podobno kot v slovenščini dokaz, da so se predniki današnjih Slovakov (v glavnem slovansko prebivalstvo t. i. Nitranske kneževine) še po razpadu Velike Moravske smatrali za Slovane (slovéne), čeprav je izraz za moško osebo *Slovák* nesistemi in novejši.

Vse osnovne jezikovne spremembe slovaškega jezika so nastajale od 10. do 15. st. Jezikovni spomeniki dokazujejo, da so bila že v 15. st. izoblikovana 3 narečna področja: srednjeslovaško, zahodnoslovaško in vzhodnoslovaško. V zahodnoslovaških narečjih (glede na deloma skupno velikomoravsko zgodovino) je opazen vpliv moravskih narečij (današnja Češka republika), od katerih južni del predstavlja tudi svojevrsten jezikovni kontinuum z delom zahodnoslovaških narečij. V srednjeslovaških narečjih je veliko južnoslovanskih vplivov, v vzhodnoslovaških pa poljskih značilnosti.

Od 11. do 16. st. je Slovaška del Ogrske države, pozneje, od 16. st. naprej Habsburške monarhije oz. v zadnjih desetletjih 19. in na začetku 20. st. pa Avstro-Ogrske. V tem tisočletju je bil uradni jezik latinščina, deloma nemščina, pozneje (od 15. st.) pa še češčina (pozneje slovakizirana češčina) in madžarščina. Leta 1787 je katoliški duhovnik Anton Bernolák kot prvi uradno kodificiral kulturno zahodno slovaščino na podlagi govora univerzitetnega mesta Trnava kot knjižni jezik, ki se ni uveljavil. Končno kodificira kot kompromis Ľudovít Štúr kulturno srednjo slovaščino zaradi splošne razumljivosti kot uradni knjižni jezik Slovakov (1843), ki se z manjšimi spremembami uporablja do danes.

Izgovorjava

V slovaškem jeziku je naglas stalen in na prvem zlogu (v predložnih zvezah na predlogu). Za razliko od slovenščine je slovaški naglas kratek in dinamičen, razen če je naglašeni samoglasnik dolg, takrat je tudi podaljšan. Za slovaščino tipični pojav je palatalizacija (mehčanje) soglasnikov *d, t, n, l* > *d', t', ň, l'* (izgovarjaj približno kot [dj], [tj], [nj], [lj]) razen v nekaterih

tujkah. Za izgovorjavo velja t. i. zakon o ritmičnem krajšanju, ki ne dopušča dveh dolgih zaporednih samoglasnikov v besedi. Če se to zgodi, se običajno drugi samoglasnik skrajša (slš. *krátky* 'kratek' namesto sistemske oblike **krátky*, *biely* namesto **bielý*). Poleg tega je za slovaščino tipičen soglasnik *dz* (npr. sln. *meja* – slš. *medza*, izgovarjaj kot v sln. besedni zvezi pod zemljo) in 4 dvoglasniki *ia*, *ie*, *iu*, *ô* [uo], ki se izgovarjajo povezano in obravnavajo kot dolgi glasovi.

Slovnica

Z vidika oblikoslovne tipologije je slovaščina tako kot slovenščina sintetično-pregibni tip jezika, za katerega je značilno, da se slovnični pomeni izražajo znotraj besede (primerjaj na primer sintetično obliko za 3. osebo ednine preteklika *nečítala* 'ni brala' z analitično (zloženo) obliko v angleščini *she did not read*).

Sodobni slovaški knjižni jezik se regulira, normira in kodificira v Jezikoslovnem inštitutu Ludovíta Štúra Slovaške akademije znanosti (SAV) v prestolnici Bratislavi.

Osnovna kodifikacijska dela

Doruľa, Ján et al. (poznejša redakcija: Kačala J. - Pisarčíková M. et al.): Krátky slovník slovenského jazyka (KSSJ). 1987 (online verzija), 1989 (online verzija), 1997, 2003.

Kol. avtorjev: Pravidlá slovenského pravopisu. Bratislava: Veda, 1991, 1998, 2000 (online verzija).

Král', Ábel: Pravidlá slovenskej výslovnosti. Bratislava: SNP, 1984, 1988, 1996. Martin: Matica slovenská, 2005.

II 470

MLUVNICA
JAZYKA SLOVENSKÉHO.

SLOŽIL

MARTIN HATTALA.

524

Prav. II 121

PEŠŤ, 1864.

NÁKLAD VILÉMA LAUFFERA.

Slika 11: Hattala, Martin: *Mluvnica jazyka slovenského*. Pešť: Náklad Viléma Lauffera, 1864.

FILOZOFSKA FAKULTETA V LJUBLJANI
PZE ZA SLOVANSKE JEZIKE IN KNJIŽEVNOSTI

lex I 156
(1. ex)

PRAVIDLÁ SLOVENSKÉHO PRAVOPISU

SLOVENSKÁ AKADEMIA VIED

1954

Slika 12: *Pravidlá slovenského pravopisu*. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1954.